

Lovik Károly

SCHÖPFLIN ALADÁR

Nemrégiben Lovik Károly egy önéletrajzában, melyet a Pesti Futár számára írt, csöndes iróniával állapítja meg, hogy dolgozik már vagy húsz év óta, írt novellát, újságcikket sok százat, adott ki könyvet tíznél többet, és soha a kritika érdemlegesen nem szólt róla, irodalmi társaság nem vette észre, könyveit alig vette valaki. Szóval mindabból, amin az író észre tudja venni, van-e munkájának valami hatása az emberekre, foglalkoznak-e vele, figyelembe veszik-e szavát, őneki nem volt semmi része. Az a visszhangtalanság, amellyel a magyar író küszködik, s amely egyik főoka annak, hogy a magyar írás nem tud igazi eleven és benső kapcsolatba jutni a magyar élettel, az ő esetében a rendesenél is némább volt.

Most azonban, legutóbb, mintha változott volna ez is. Lovik Károlyt kezdik észrevenni. Itt is, ott is bámuló szavakat hallunk róla, élvezői támadtak, akik ki is mondják, mennyire élvezik, fiatal írók esküsznek rá, s a fiatal írók értékelését szankcionálja a tartózkodó s olyan írókkal szemben, akik csak írók és semmi egyebek, a rendszerint szigorú magatartású Budapesti Szemle is, amely szívesen közli novelláit, és róla írta legteljesebben elismerő kritikái egyikét. Az a bizonyos százszavú visszhang, amelyre az írónak olyan szüksége van, mint a színésznek a közönség szeretetnyilvánítására, még mindig csak kevés szavú, de ma Lovik Károly sem szólhat olyan teljes visszhangtalanságról, mint még néhány hónappal ezelőtt.

Aki ismeri Loviknak a kilencvenes évek közepe táján kezdődő írói munkásságát, az kissé meg is lepődhetik, hogy mért csak most kezdik észrevenni, s mért veszik most észre, ha addig nem vették. Nem látni rajta a tehetség váratlan kiterjeszkedését, sem hirtelen felszökkenését: új dolgai csak annyiban különbek a régieknél, amennyiben teljesebb zamatú a télire el-tett alma a fáról most leszedettnél: megfőrfiasodott, kitelt a szava, bizto-sabb és nyugodtabb lett a keze, és végképp meghatározódtak a lelki perspektívái. Azért ugyanaz a szó, ugyanaz a kéz és ugyanazok a perspektívák. Az egyes munkák közt semmi lényeges színvonalbeli különbség. Az író nem

változott, csak úgy látszik, a beállítása változott, és úgy látszik, olvasói egy részének ízlése változott. Az író nem tett egy lépést sem az emberek felé, akiknek novelláit, regényeit írja – megvárta, hogy ezek jöjjenek hozzá.

Ez az úrias tartózkodás, az emberek véleményével való udvarias nemtörődés a legjellemzőbb vonása Loviknak írásában is. Mikor az ő munkáit olvassuk – s ha az új könyve elébe tett jegyzék minden munkáját felsorolja, akkor e sorok írója annak idején, megjelenésükkor valamennyit olvas-ta –, mindig ilyenformán marad meg bennünk az író képe. Egy hűvösen, előkelően tartózkodó ember, aki sokat ad a társadalmi formák, a külső megjelenés korrektségére, gondosan ügyel arra, hogy egy-egy kelleténél szenvedélyesebb gesztus, hangosabb szó, erőszakosabb fordulat meg ne zavarja ezt a korrektséget, s aki férfiúi szemérmességgel és úri self-controlal csak éppen annyit mutat meg önmagából, belsejéből, kicsi és nagy lelki ügyeiből, amennyi elkerülhetetlenül szükséges. Irtózik a feltűnéstől, mint valami közönséges dologtól, az eredetiség pózaitól, s inkább eltűri, hogy mások hatása alatt állónak látszassék, semhogy túlságosan hangsúlyozza saját különállását. S éppen evvel éri el, hogy mégis külön áll: nem megy semmihez igen közel, nem bocsát semmit igen közel magához, nem olvad bele teljesen semmibe, mindig ura marad önmagának és mondanivalójának. Mégis mindig elárulja magát, bár semmit nem mond ki közvetlenül, mindent csak éreztet, legnagyobb felindulásait közvetlen közli velünk a hangjának modulációival, egy-egy önkénytelen, diszkrét, de áruló mozdulattal, egy-egy hirtelen és mindenbe bevilágító hangsúllyal. Elegáns tartózkodása folytonos küzdelemben van az ember természetes közlékenységével, hűvössége palástja alól nagy érzékenység melegszik ki és biztosan, másíthatatlan zártsággal, szűkszavúan odavetett formáin mindig érzik a kéz ideges remegése. Írói intelligencia fékezi beszédét, ezzel tud fölébe emelkedni a „dolgok könnyei”-nek és a maga könnyeinek, de ez alól a fölény alól valami megbékélt szomorúság fojtott sóhajai szállnak fel. E kettőnek elegyedéséből lesz az irónia.

Az ilyen diszpozíciójú emberekből lesznek a kellemes elbeszélők, akik diszkrét hangon, külsejükben, mozgásukban, beszédjükben egyforma választékossággal, hatásvadászat nélkül, mégis el nem ejtve semmi hatást, ami az elmondandó dolgokból magukból jön, egyszerűen és mindig finoman tudnak elmondani finom és elmés, kellemesen izgató és elegánsan szomorú történeteket. Effélék lehetnek azok a francia marquisk és vicomtek, akik finom illatú szivarral a kezükben, kényelmesen elvetve magukat az angol karosszékben, a párizsi nagyúri klubok megérett látogatóinak szórakoztatására mindig tudnak elmondani valami diszkrétül meglepő történetet – ha ugyan hinni lehet Maupassantnak és más francia íróknak, akik ezekkel az

előkelő clubmanekkel megismertettek minket. Történeteikben nagy szerepet játszanak a szabad levegőn űzött férfias testgyakorlatok, a vadászat, lovaglás, mindenféle sport s elbeszélők és hallgatók mind szakértők bennük, szerepet játszik a galantéria, a szerelem örök, fájdalmas játéka, az asszonyi nem örök, megoldhatatlan rejtelmén való elcsodálkozás, egy kis díszkrét romantika is színezi a történeteket, elmúlt időknek képei tűnnek fel egy-egy pillanatra, préselt virágok rég elföldelt szerelmeket hívnak vissza az életbe, de mind e dolgok fölött valami halk, finom és bánatos illat lebeg, valami csöndes lemondásnak az illata, az emberi dolgok illuzórikus voltának az illata.

Ezt az előkelő attitűdöt lehet pózolni is, és nem kell éppen messzire menni, hogy meglássuk, hogy ez a póz mennyire ellenszenves és kellemetlen. Aki azonban – mint Lovik – nem pózolja, hanem ez az igazi természete, a természetéből folyó megnyilatkozási formája, annál mint mindennemű disztiníváltóság, rokonszenvet kelt még abban is, akinek egészen más a természete, az ízlése, a kultúrája. Az attitűd úriassága, ha nem affektált, mindig lelki úriasságot is sejtet. Régi, az idegekbe edződött és vérré vált kultúrára gondolunk, olyan kultúrára, amely nem a nyilvánosság számára készült díszruha, amelyet tetszés szerint lehet levetni és fölvenni, hanem maga a test, amely meghatározza az ember minden mozdulatát, érzését és gondolatát. Ez a belső kultúra Lovik minden szaván, minden mondanivalóján megérzik.

Ilyen diszpozícióból ritkán fakadnak nagy dolgok, mert semmi sem áll tőle távolabb, mint az erőszakos, vakmerő újítás és az elviselhetetlenül súlyos problémákkal való viaskodás. Lovik a kis genre művésze, a zárt formájú novelláé, amely kicsiny réseket nyit, és azon láttat meg inkább mély, mint széles perspektívákat az életbe. Mondanivalói is inkább erre a formára utalják: neki az élet jelenségeinek a hangulata a fődolog, az a líra, ami a dolgokból és tényekből árad, amely mint valami finom pára, betakarja őket, és éppen evvel mutatja meg igazi vonalaikat. Maguk a történetek igen egyszerűek, csak a rajz pontossága teszi őket meglepőkké és szimbolikusan jellemzőkké. Minden az előadáson múlik, a stílus finom, halk muzsikáján, a mondatok ritmusán, amely a dolgok külső megjelenését csak annyiban érezteti meg, amennyiben a hangulat közlésében szerepe van: teljesen és tisztán adja ki belső természetüket. A rajz azért nagyon pontos: nem az aprólékos, minden kicsi részletet egyaránt konstatáló rajzolásmód pontossága, hanem az egyszerűsített, összefoglaló vonalaké, amelyek csak azt foglalják magukban, ami jellemző és fontos, de azt aztán megelevenítő erővel. Lovik egyike a legfinomabb stilisztáknak: mondatai kristálytisztán peregnek, lágyan és halkán, csillogva és néha színesen megvillanva, mint a

gyöngyszemek. Minden tudatossága mellett sem látszik meg a kiszámítottság: a stílus, a mondanivaló formája mintha egyszerre születnék meg a mondanivaló tartalmával, a gondolat készségesen, magától simul bele a szavakba, nem maradnak hézagok, nem ejtődnek fölösleges szavak – Lovik dolgaihoz igazán nem lehet semmit hozzátenni és nem lehet elvenni belőlük, organikus egészlül tűnnek fel a forma és tartalom pontos összezáródásában.

A szélesebb formának kevésbé mestere. Néhány regénye tele van finomsággal, különösen előadás dolgában, de hiányzik belőlük a széles perspektíva, és erősebben érzik, mint a novellákban, az író fogékonysága idegen hatások iránt. Egyik regényén (A leányvári boszorkány) kissé zavaró módon éreztük Mikszáth Kálmán hatását, másokban Herczeg Ferencét. Ezek a regények is tulajdonképpen terjedelmesebb és szélesebb részletrajzú novellák, de sem társadalmi, sem pszichológiai háttérük nem oly mély és világító, mint némely novelláé. A nagyvonalú művészet nem a Lovik genre-e – finom, érzékeny kezű kisplasztikus ő, aki az apró művészi formák nemes és biztos alakításával tud közel jutni a monumentalitáshoz. Művészetében ez a dekadens vonás.

Legkészebbnek, minden tulajdonságában legérettebbnek legutóbb megjelent könyve¹ mutatja, amely már alig mutat rést, amelyen át útja nyílnék a változásra, önmaga megújítására.

Nyugat, 1914. 9. szám

¹ Keresztúton. Írta Lovik Károly. Budapest, Singer és Wolfner.